

SPÅR AV GRYTGJUTNING FRÅN 1300-TALET OCH RASERAD
BEBYGGELSE FRÅN TIDIGT 1600-TAL i

PALAMEDES 2, GAMLA STAN

Schaktningsövervakning inom fastigheten Palamedes 2, Gamla stan, Stockholms län och kommun, L2015:7789 (RAÄ 103:1).

MICHEL CARLSSON

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Fat i rödgodskeramik med fågelmotiv. Datering 1625-1650. Skala 1:1.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2019

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

SPÅR AV GRYTGJUTNING FRÅN 1300-TALET OCH RASERAD
BEBYGGELSE FRÅN TIDIGT 1600-TAL I

PALAMEDES 2, GAMLA STAN

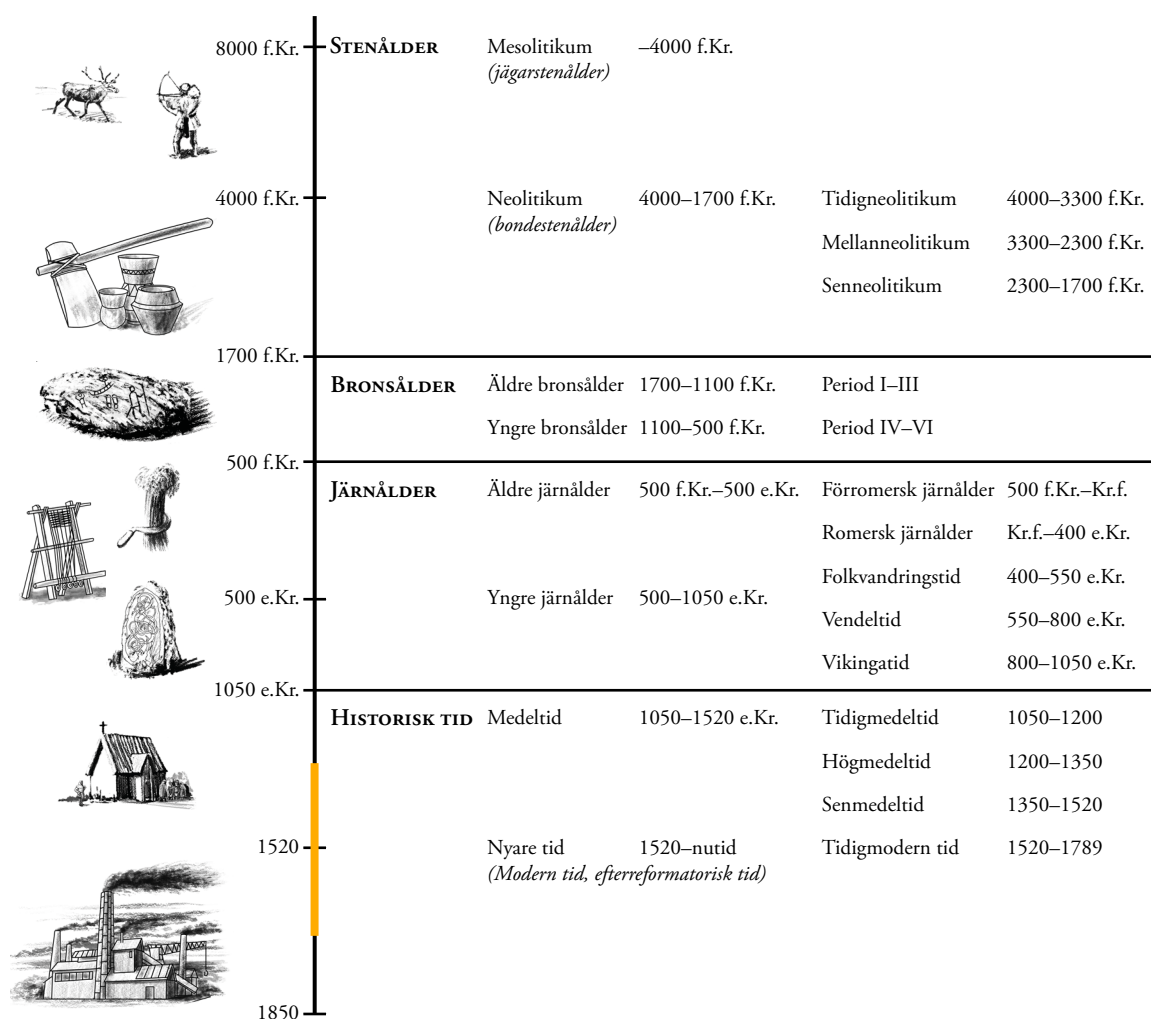
Schaktningsövervakning inom fastigheten Palamedes 2, Gamla stan, Stockholms län och kommun, L2015:7789 (RAÄ 103:I).

MICHÉL CARLSSON

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3320

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKNARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

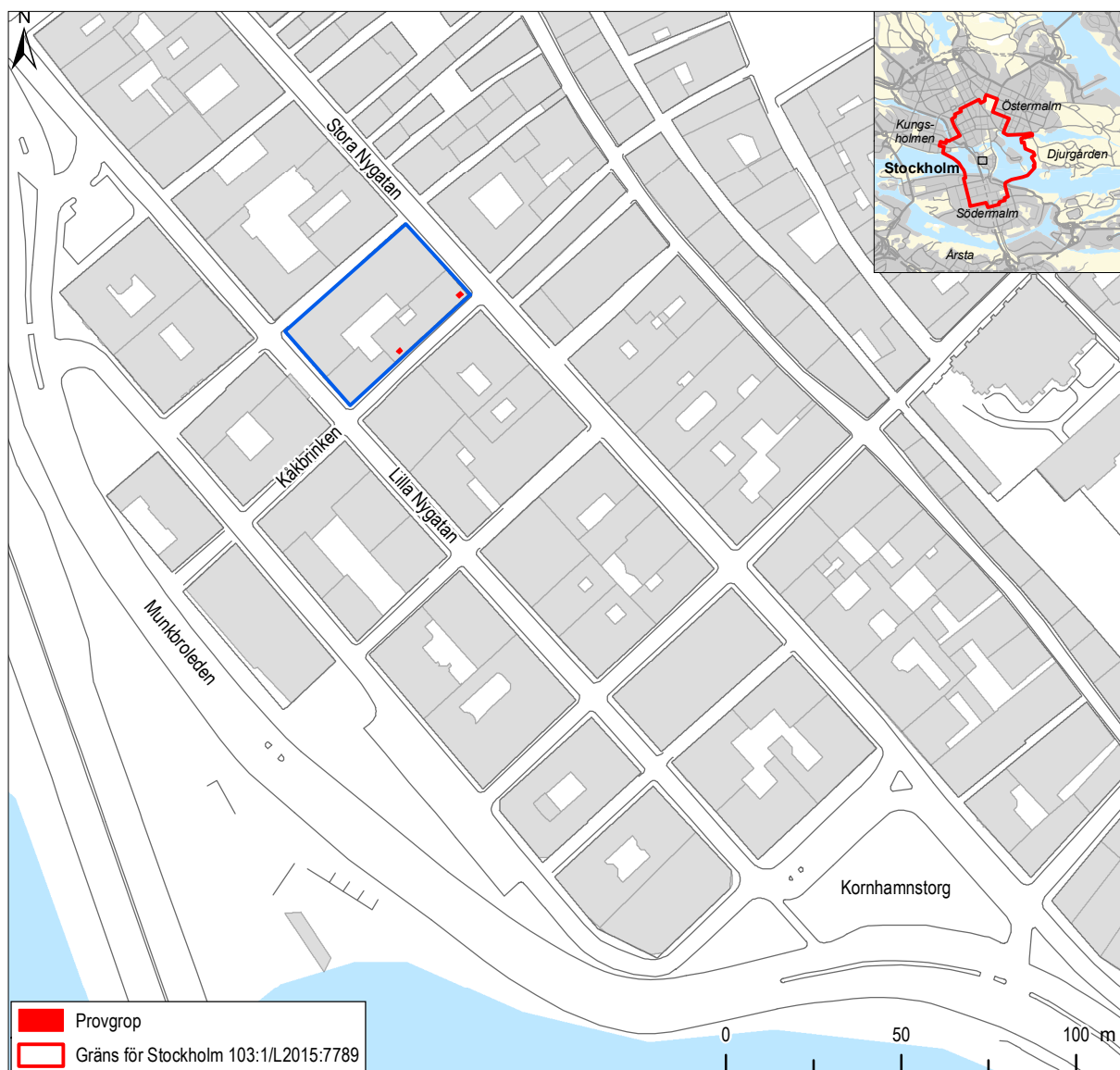
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	6
INLEDNING	7
HISTORISK BAKGRUND	7
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	8
GENOMFÖRANDE	8
Provgrop 1	10
Provgrop 2	11
RESULTAT OCH TOLKNING	12
Noter	14
REFERENSER	16
Litteratur	16
Otryckta källor.....	16
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	17
BILAGOR	18
Bilaga 1. Fyndlista.....	18

Figur 1. Plan med kvarteret Palamedes markerat i blått. Skala 1:2 000.

SAMMANFATTNING

I samband med en förestående grundförstärkning av fastigheten Palamedes 2 i Gamla stan grävdes två provgropar i källarvåningen. I provgroparna framkom kulturlager med dateringar från 1300-1600-tal samt möjliga byggnadslämningar i form av en syll. Fyndmaterialet från provgroparna var rikligt i förhållande till de grävda ytorna och innehöll huvudsakligen keramik och en stor mängd gjutformsfragment. Gjutformarna kommer från gjutning av grytor och kan dateras till 1300-talet.

Resultaten från provgroparna visar på att det under fastigheten Palamedes 2 finns välbevarade kulturlager med lämningar efter grytgjutarnas verksamheter under 1300-talet. I provgrop 1 påträffades rester efter den bebyggelse som brann ner och revs i samband med gaturegleringarna som påbörjades efter stadsbranden 1625.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län (Dnr: 431-46687-2019) utfört en schaktningsövervakning inom fastigheten Palamedes 2, Gamla stan, Stockholm. Området utgör en del av fornlämningen Stockholms medeltida stadslager L2015:7789 (RAÄ Stockholm 103:1). Anledningen till uppdraget var att företagaren avsåg att ta upp

provgropar i källarvåningen för att lokalisera på vilken grund grundmurarna till fastigheten stod på inför en planerad grundförstärkning. Schaktningsövervakningen utfördes under november 2019. Beslutande myndighet i ärendet var Länsstyrelsen i Stockholm.

HISTORISK BAKGRUND

Sent på kvällen den 1 september 1625 arbetade två kvinnor i Hendrich Tönnissons brygghus som låg längst ner i Kåkbrinken närmast Mälaren. Genom ovarsamhet kom elden lös i brygghuset vilket fick förödande konsekvenser. Vid tillfället rådde hård västlig vind vilket innebar att elden spred sig in mot staden. Så gott som all bebyggelse söder om Kåkbrinken och väster om Västerlånggatan fram till Triewaldsgränd i söder brann ner till grunden. Eldsvådan föranledde en reglering av västra Gamla stan som inte begränsades till det brandhärjade området utan även omfattade hela området norr om den västra delen av Kåkbrinken. Regleringen innebar att de långsmala kvarteren med vattugränder emellan skulle ersättas med stora kvadratiske kvarter.¹

Huvudgator i det reglerade området blev Stora Nygatan som då kallades *Nyegatun* (1636) eller *Den nye Konnungsgatun* (1637) och Lilla Nygatan, ursprung-

ligen kallad *Nedre nye gathen* (1639) eller *Bryggargatan* (1645).² Stora- och Lilla Nygatan är också de gator som begränsar kvarteret Palamedes i öster och väster. Längs kvarterets norra del löper Yxsmedsgränd och i söder Kåkbrinken som löper från västra delen av Stortorget. Kvarteret Palamedes ligger direkt norr om det område som brandhärjades 1625. Reglereringen innebar att alla stående byggnader inom regleringsområdet revs och att nya byggnader uppfördes som följde de nyupprättade kvarteretsfigurerna. Exakt när kvarteret Palamedes blev bebyggt är inte känt men på en karta över det nyreglerade området från 1651 framgår det att tomterna inom kvarteret Palamedes då är obebyggda.³ På ett kopparstick över Karl X Gustavs begravning av Jean le Pautre från 1661 så ses begravningståget längs Stora Nygatan passera kvarteret Palamedes som då är bebyggt med stenhus.⁴

Årtal	Ägare	Notering
	Bagare Petter Hansson	
1698 - 1750	Bagarmästare Christian Hansson	Petter Hanssons son
1755 - 1771	Handelsman Nils Moden	
1771	Direktör Ulf Carl Gottlieb	
-1779	Hovgravör Per Suther	
1779 - 1803	Direktör Anton Adolph Fyrberg	
1810 - 1827	Juvelerare Olof Carlström	
1827 - 1862	Änkan Clara Lovisa Carlström	
1862-	Handlare Anton Bendix	

Figur 2. Ägarlängd för kvarteret Palamedes 2 från sent 1600-tal till 1800-talets andra hälft.⁵

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Plats	Und. år	SR nr.	Datering	Sammanfattande resultat
Palamedes 1	1921-1922	232	1400-1700-tal	Rikligt med fynd, däribland en stor mängd skor.
Palamedes 1	1979-1980	889	1600-1800-tal	Fåtal fynd från 1600-1700-talet.
Palamedes 1	1991-1992	966	1300-1700-tal	En sträcka av "Murgatan" som löpt intill stadsmuren, en kavelbro samt pålning som eventuellt hört till stadsmuren. Rikligt med fynd, bland annat dolk från sent 1300-tal. ⁶
Palamedes 1	1998	1323	1700-1800-tal	Kullerstensbeläggningar från 1700-1800-talet. ⁷
Palamedes 3	1990	969	Ej angivet	Äldre kullerstensbeläggning.
Kåkbrinken	1996	1314	Ej angivet	Schakt 11. Äldre kullerstensbeläggning. Ingen rapport, endast sektionsritningar.
Kåkbrinken – Stora Nygatan	2012	1176	-	Inga lämningar eller fynd framkom.
Stora Nygatan	1945	178	-	Ingen rapport, endast sektionsritningar.
Stora Nygatan	1996	1314	-	Schakt 10. Äldre kullerstensbeläggning. Ingen rapport, endast sektionsritningar.

Figur 3. Tidigare arkeologiska undersökningar eller observationer som utförts inom kvarteret Palamedes samt i de delar av Stora Nygatan och Kåkbrinken där undersökningar gjorts i anslutning till den berörda fastigheten Palamedes 2.

De undersökningar som redovisas i tabellen ovan är arkeologiska undersökningar eller observationer som utförts inom kvarteret Palamedes samt i de delar av Stora Nygatan och Kåkbrinken där schakt tagits upp i anslutning till den berörda fastigheten Palamedes 2. Observera att det inte gjorts några tidigare arkeologiska undersökningar inom Palamedes 2.

Utöver de undersökningar som redovisas i tabellen finns det anledning att redovisa resultaten från en undersökning i kvarteret Tritonia 1984. Kvarteret Tritonia är det närmaste kvarteret norr om kvarteret Palamedes. I samband med grundförstärkning

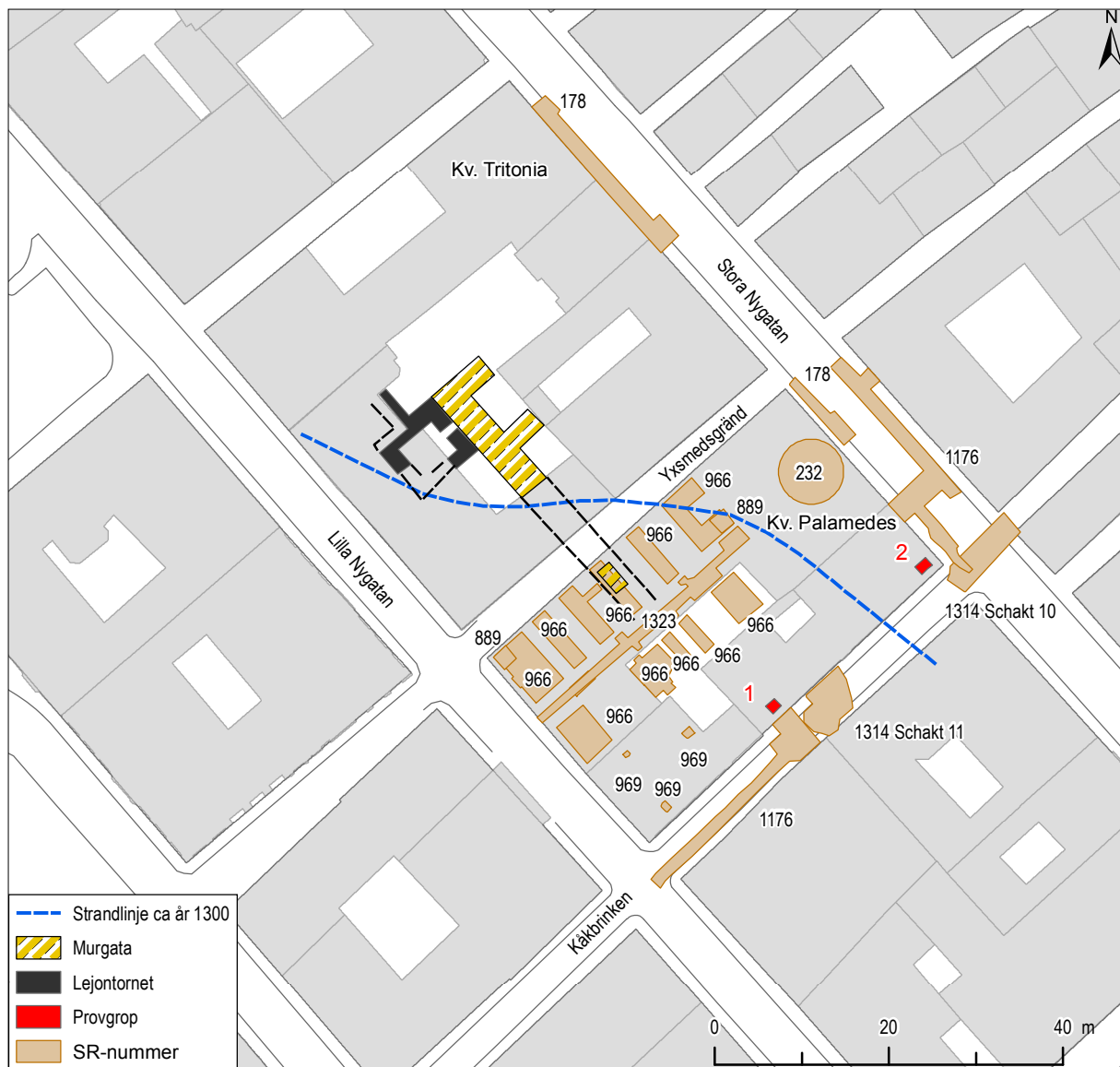
av fastigheten Tritonia 8 påträffades en fem meter lång del av den senmedeltida försvarsmuren och välbevarade rester av Lejontornet som ingått i försvarsanläggningen. Dendrodateringar av rustbädden till tornet visar att den stod på virke som fällts vintern 1382-1383. Vid Lejontornet hittades även en gata som löpt längs med insidan av stadsmuren, den så kallade "murgatan" eller "allmänningen" samt bebyggelse från 1400-talet fram till regleringen på 1600-talet.⁸ En del av murgatan framkom även vid arkeologiska undersökningar i Palamedes 1 vilket visar att stadsmuren löpt genom de centrala delarna av kvarteret (se figur 4).⁹

GENOMFÖRANDE

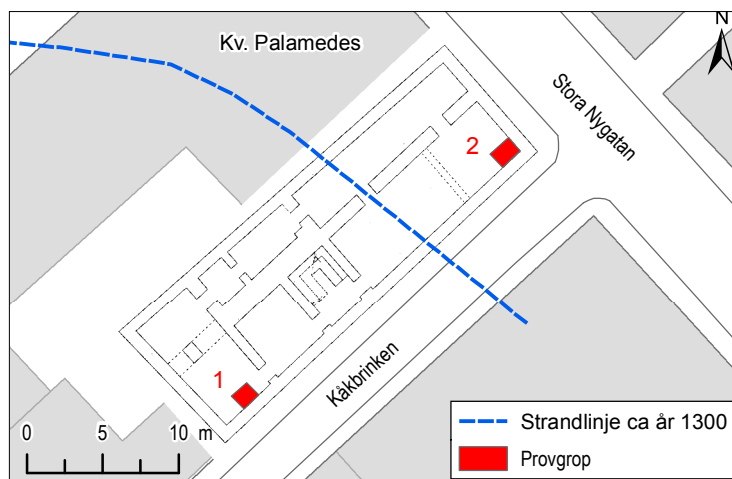
Från ursprungligen fyra planerade provgropar i källaren bestämde sig uppdragsgivaren för att det var tillräckligt med två. Provgroparna placerades i varsin ände av fastighetens utbredning längs med Kåkbrinken där de största sättningarna hade uppmätts.

Provgroparna grävdes för hand med spade av entreprenadens personal ned till ett djup av cirka 1,3

meter. På grund av lagrens beskaffenhet med många tunna lager i kombination med mycket dåliga ljusförhållanden togs fynden tillvara i stick om cirka 0,25 meter i provgrop 2. I provgrop 1 var ljusförhållandena bättre och lagren mäktigare vilket gjorde att fynden där kunde tillvaratagas lagerbundet. I båda provgroparna upprättades en sektion varvid en hel del lagerbundna fynd kunde tillvaratas i provgrop 2.

Figur 4. Plan över av de påträffade delarna av försvarsmuren och murgatan från sent 1300-tal som påträffats i kvarteren Tritonia och Palamedes. Notera även 1300-talets strandlinje som är den streckade linje som skär tvärs igenom Palamedes 2 (karta efter Kerstin Söderlund 1992).¹⁰ Skala 1:800.

Figur 5. Plan över källarvåningen i Palamedes 2 med läget för de båda provgroparna markerade. Skala 1:500.

Provgrop 1

Mått: 1,1 x 1,4 m

Djup: 1,2 m, från + 2,6 m ö h till cirka + 1,4 m ö h

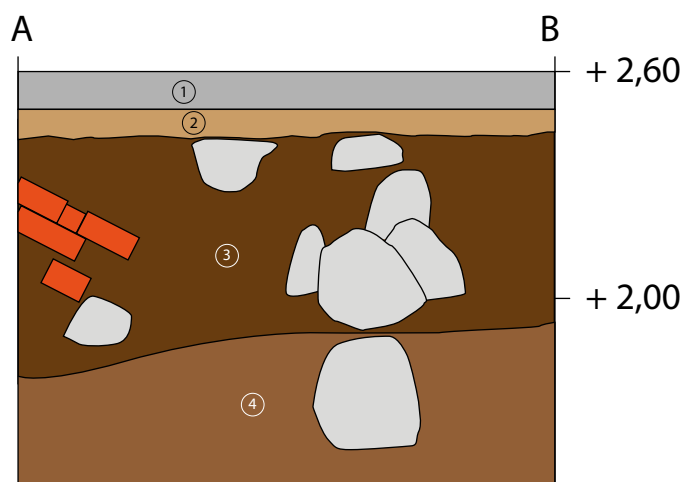
Provgrop 1 togs upp i den sydvästra delen av fastigheten. På cirka 1,1 meters djup (+ 1,5 m ö h) trängde grundvatten upp i provgropen.

Direkt under cementgolv och bärlager framkom ett kraftigt raserings- och utfyllnadslager (3) som var 0,5–0,6 meter tjockt. I lagret påträffades relativt många större stenar som var upp till 0,3 x 0,5 meter stora. På grund av den begränsade ytan gick det inte att säkert konstatera om dessa ingick i någon konstruktion men utifrån den upprättade sektionen så kan man ana sig till att de kan utgöra en del av en syll som fortsätter i nordvästlig riktning. Lagret innehöll rikligt med rasering i form av tegelstenar,

delar av takpannor och murbruk samt rikligt med keramik, främst yngre rödgods. Detta lager kan troligen sättas i samband med den brand som inträffade 1625 och den efterföljande regleringen av västra delen av Gamla stan.

Under raseringslagret påträffades ett fuktigt lager med mycket organiskt material (4) som troligen är avsatt under sent 1500-tal och tidigt 1600-tal och härrör från bebyggelsen innan stadsbranden 1625. Kulturlagren fortsatte under den grävda nivån (+ 1,4 m ö h).

Totalt tillvaratogs drygt 60 fynd med en vikt av 3,1 kilo i provgropen.

1. Cementgolv 0,1 m tj.
2. Singel, bärlager 0,05-0,08 m tj.
3. Raseringslager 0,5-0,65 m tj. Brunsvart humöst lager. Innehöll rikligt med tegelstenar (6 x 13 x 27 cm) och kalkbruk samt en del keramik och ben. I lagret fanns relativt många stenar, 0,1 x 0,15 m stora till 0,3 x 0,5 m stora vilka var såväl rundade som skarpkantade.
4. Bruknings- utfyllnadslager. Fuktig mörkbrun humus med trä, tegelflis och enstaka keramik.

Figur 6. Sektion mot nordväst, provgrop 1. Skala 1:20.

Provgrop 2

Mått: 1,1 x 1,6 m

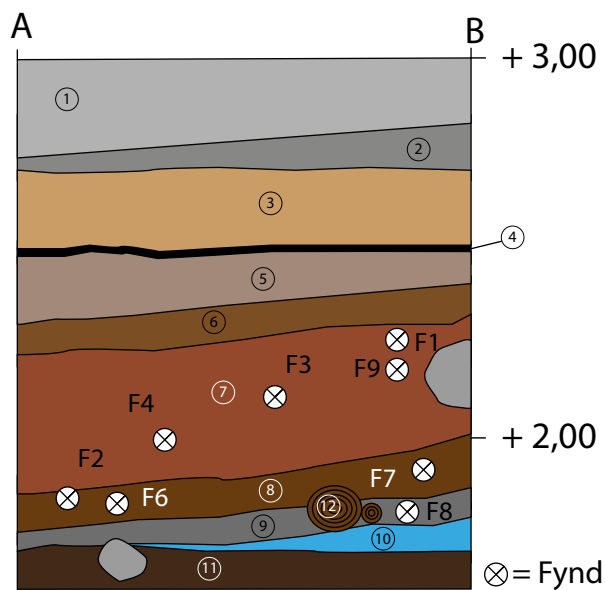
Djup: 1,3 meter, från + 3 m ö h till cirka + 1,7 m ö h

Provgrop 2 togs upp i det sydöstra hörnet av fastigheten. På cirka 1,2 meters djup (+ 1,8 m ö h) trängde grundvatten in i provgropen.

I provgropen framkom en dryg meter tjocka kulturlager vilka tycks ha tillkommit under 1300-talets andra hälft. Mot botten, på en nivå av + 1,8 m ö h,

kunde en liggande träkonstruktion (12) dokumenteras i sektion, sannolikt delar av en brygga eller annan sjönära konstruktion. Fynden bestod till stor del av keramik i form av stengods men där finns även en del yngre svartgods och äldre rödgods. Bland fynden märks närmare 60 gjutformsfragment (2,2 kilo) från gjutning av grytor som hittades i ett cirka 0,4 meter tjockt utfyllnadslager (7)(se nedan).

Sammanlagt tillvaratogs drygt 100 fynd med en sammanlagd vikt av cirka 3 kilo i provgrop 2.

1. Cementgolv 0,1-0,25 m tj.
2. Singel, bärlager 0,05-0,1 m tj.
3. Utfyllnadslager. Ljusbrun sand med inslag av mindre 0,03 m stora rundade stenar, tegel, keramik och ben. 0,2 m tj.
4. Förkolnat trä 0,02 m tj.
5. Utfyllnadslager. Grå till ljusgrå varvig sand med kalkbruk, tegel, ben, keramik 0,1-0,2 m tj.
6. Utfyllnadslager. Mörkbrun humus med kolstänk, ben, keramik, trä 0,08 m tj.
7. Utfyllnadslager. Varvigt ljusgrått grus, rikligt med gjutformsfragment samt inslag av tegel, keramik, ben 0,3-0,35 m tj.
8. Utfyllnadslager. Gödsel uppblandat med sand, tegel, trä, ben och keramik 0,15 m tj.
9. Blålera 0,1 m tj.
10. Utfyllnadslager med träflis, gödsel och enstaka

11. Utfyllnadslager. Blöt mörkbrun humus med träflis och bark.
12. Liggande träkonstruktion.

Figur 7. Sektion mot nordväst, provgrop 2. Skala 1:20.

RESULTAT OCH TOLKNING

Provgroparna som grävdes i fastigheten Palamedes 2 visar att det finns mycket välbevarade kulturlager direkt under cementgolv och bärlager i källarna. Kulturlagren i den östra provgropen (2) närmast Stora Nygatan kan dateras till 1300-talets andra hälft. I den andra provgropen (1) framkom raseringslager och kulturlager från sent 1500-tal och tidigt 1600-tal. Inte i någon av provgroparna nåddes ursprunglig orörd mark.

1300-talets andra hälft

De äldsta dateringarna kommer från provgrop 2 med drygt en meter tjocka kulturlager från 1300-talets andra hälft. Provgrop 2 togs upp närmast Stora Nygatan intill 1300-talets strandlinje (se figur. 5). Att 1300-talslagren framkom direkt under källargolv och tillhörande bärlager visar att de yngre lämningarna från 1400- 1600-talets första hälft grävts bort i samband med att den nuvarande byggnaden rests, vilket sannolikt skedde på 1650-talet.

På en nivå + 2,5 m ö h kunde en horisont med förmutnat trä dokumenteras i sektionen. Om detta är en rest av en konstruktion eller bara lösvirke som kastats var inte möjligt att avgöra. Lägre ner, på cirka 1,8 m ö h, påträffades liggande rundtimmer med relativt klen dimension (0,1-0,5 m i diam.). Inte heller här går det att säga om de utgör en konstruktion men det skulle kunna röra sig om delar av en brygga eller kavelbro. Flertalet av de övre lagren var som regel sandiga (3,5,7) medan ett par av de djupare liggande lagren innehöll mycket organiskt material och gödsel (8, 11).

Ett lager som särskilde sig från övriga var lager 7, tillika det mäktigaste med en tjocklek på cirka 0,4 meter. I lagret som bestod av ljusgrå varvig sand påträffades en hel del medeltida stengodskeramik men framförallt flera gjutformsfragment. Att döma av avtrycken i gjutformarna så kommer de från gjutning av grytor. På flera av gjutformsfragmenten kan man identifiera mynningar och bukbitar. Det finns även fragment som tolkats som någon form av lock.¹¹ Gjutformarna för grytor bestod av en ytterform och en innerform av lera magrad med växtmaterial. Den inre gjutformen byggdes upp på en solid form av halm, en så kallad halmkranskärna.¹² På några av

gjutformsbitarna från Palamedes kan man se avtryck av just sådana halmkranskärnor (se figur 8). Förutom fragment av gjutformar tillvaratogs ett fragment av en degel från samma lager.

I grannkvarteret Tritonia norr om kvarteret Palamedes fann man gjutformar och ett blästermunstycke som daterats till 1400-talet vid undersökningar på 1980-talet.¹³ Några år senare så hittades fler än 560 fragment av gjutformar från grytgjutning, en degel samt en förmodad gjutlåda vid arkeologiska undersökningar i en annan del av Kvarteret Tritonia. Dessa daterades till 1300-talet.¹⁴

Figur 8. Några av gjutformsfragmenten efter grytgjutning som hittades i kvarteret Palamedes. På bilden ses mynningsfragment och bukbitar. På fragmentet längst ner till vänster kan man se avtryck av den så kallade halmkranskärnan som användes för att bygga upp innerformen. Skala 1:2.

Under medeltiden låg området för kvarteret Palamedes i den sydligaste delen av stadens Västra kvarter som avgränsades av Kåkbrinken i söder och Västerlånggatan i öster.¹⁵ Det Västra kvarteret var stadens fattigaste och där bedrevs de tyngsta, smutsigaste och mest eldfarliga verksamheterna under medeltiden. Till dessa hörde stadens metallhantverkare och i stadsdelen fanns såväl smeder som klensmeder, kopparslagare, knivsmeder och grytgjutare

vilket gjort att Västra kvarteret karakteriserats som Stockholms första "industristadsdel".¹⁶ Resultaten från provgropen i kvarteret Palamedes och de tidigare arkeologiska undersökningarna i kvarteret Tritonia visar att det under 1300- och 1400-talet sannolikt pågick en omfattande verksamhet med grytgjutning i detta område.

Figur 9. Exempel på den 1300-talskeramik som framkom i provgrop 2. Huvuddelen utgörs av fragment av stengodskeramik i form av krus och skålar tillverkade i Siegburg. I mitten av andra raden nerifrån syns även del från mynningen av en gryta i yngre svartgods och till höger om den en skärva av äldre rödgods. Skala 1:2.

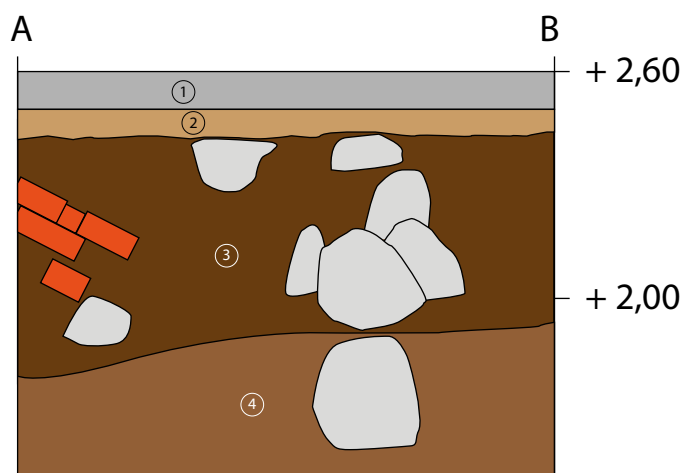
Det sena 1500-talet fram till 1620-talet

I provgrop 1 fanns bevarade lämningar och kulturlager som kan dateras till sent 1500-tal fram till den raserings av de stående byggnaderna som bör ha skett någon gång mellan 1625 och 1650. Raseringen av bebyggelsen i den västra delen av Gamla stan var ett resultat av den reglering av stadsdelen som påbörjades efter stadsbranden 1625.

Det undre lagret i provgropen (4) bestod av fuktig mörkbrun humus med stort inslag organiskt material i form av bland annat träflis och gödsel samt sparsamt med keramik. Detta lager tolkas ha tillkommit som utfyllnad under senare delen av 1500-talet. Över detta fanns ett kraftigt raseringslager (3) som var upp emot 0,6 meter tjockt och innehöll en hel del tegelstenar (6 x 13 x 27 cm stora), kalkbruk och delar av takpannor samt stenar med en storlek av upp till 0,5 meter. På grund av den begränsade storleken på provgropen (drygt 1 x 1) var det svårt att avgöra om stenarna ingick i någon konstruktion när provgropen grävdes. Den upprättade sektionen visar dock att de sannolikt utgjorde en del av en grundsyll till en byggnad som kan förväntas fortsätta i nordlig riktning.

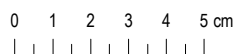
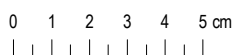
Noter

- 1 Hellström, Gunnar 1943:9ff.
- 2 Stahre, Nils-Gustaf m fl. 1983:72.
- 3 Blom, Tarras 1989.
- 4 <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/4648>
- 5 Stadsarkivet, Fastighetsregister 1675-1875.
- 6 Söderlund, Kerstin 1992.
- 7 Johansson, Mikael 2008.
- 8 Söderlund, Kerstin. 1986:19ff.
- 9 Söderlund, Kerstin 1992.
- 10 Söderlund, Kerstin 1992.
- 11 Jmfr. Bäck, Mathias & Bergold, Helmut. 2007:20, Figur 13.
- 12 Ros, Jonas. 2012:27.
- 13 Söderlund, Kerstin. 1986:26.
- 14 Källström, Magnus. 2014:38.
- 15 Söderlund, Kerstin. 2002:47.
- 16 Dahlbäck, Göran. 1982:91ff.
- 17 Carlsson, Michel & Svensson, Kenneth. 2019:447,451, Figur 456, 459.
- 18 Hellström, Gunnar 1943:9ff.

Figur 10. Provgrop 1. Sektion mot nordväst. Skala 1:20.

I raseringslagret påträffades även en hel del keramik, företrädesvis förvarings- och matlagningsskär av yngre rödgods från tidigt 1600-tal. Av sammanlagt 55 keramikfragment kommer 62 % från endast fyra kärl vilket visar att flera av kärlen har varit mer eller mindre hela när de deponerats. Detta tillsammans med en låg fragmenteringsgrad (flertalet fragment var förhållandevis stora) talar för att fynden hamnat på plats i samband med raseringen av byggnaden och inte är omdeponerade. En sådan slutsats talar även för att byggnaden åtminstone skadats i samband med stadsbranden 1625 och rivits vid den påföljande regleringen. Om så hade varit fallet verkar det rimligt att man hade tömt byggnaden på bohag innan rivning. Gunnar Hellström har i sin analys av branden visserligen dragit gränsen för dess utbredning mot norr vid Kåkbrinken men resultaten från provgrop 1 tyder på att även en del byggnader direkt norr om Kåkbrinken kan ha drabbats.¹⁸

Figur 11. Ett par exempel på de hushållskärl av yngre rödgods som påträffades i raseringslagret i provgrop 1. Överst en förvaringskruka med hank och under den delar av en trebensgryta med rörskaft. Båda kan med utgångspunkt från mynningsform och rörskaftets utformande dateras till 1600-talets första hälft.17 Skala 1:2.

REFERENSER

Litteratur

- BLOM, TARRAS 1989. *Palamedes 1. Stora Nygatan 22, Lilla Nygatan 7*. En byggnadsinventering från Stockholms stadsmuseum 1989.
- BÄCK, MATHIAS & BERGOLD, HELMUT. 2007. *Grytgjutare i Västerås – fragment av kvarteret Kleopatras historia*. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Bergslagen. Riksantikvarieämbetet.
- CARLSSON, MICHEL & SVENSSON, KENNETH. 2015. *Livet längs en bakgata i Stockholm. Om utgrävningarna i kvarteret Mercurius*. Särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 103:1, SR 1192, Kvarteret Mercurius 12, Stockholms stad och kommun, Stockholms län. Rapporter från Arkeologikonsult 2015:2557.
- CARLSSON, MICHEL & SVENSSON, KENNETH. 2019. *In fundo dicto Suthræmalm iam de nouo constructum... Arkeologisk dokumentation av bebyggelsen i den nya medeltida stadsdelen på Södermalm. Lämningar från vikingatid till 1600-talets mitt*. Stockholm 103:1, Stockholms stad och kommun, Stockholms län. Slussenprojektet 1. Rapporter från Arkeologikonsult 2019:2746.
- DAHLBÄCK, GÖRAN. 1982. *Helgeandsholmen 1000 år i Stockholms ström*. Stockholmsmonografier 48. Stockholm.
- ENGWALL, GUSTAF. 1937. *Hästskor. Några hästskotyper från medeltid och renässans i Kulturhistoriska Museets samlingar av Lundafynd*. Kulturen en årsbok 1936. Lund.
- GALT, CARL-ERIC. 1981. *En redogörelse för fyndmaterialet från kvarteret Björnen*. Stockholms Stadsmuseum. Otryckt rapport.
- HELLSTRÖM, GUNNAR. 1943. *Gustav II Adolfs nyreglering av staden mellan broarna*. Samfundet Sankt Eriks Årsbok 1943. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- JOHANSSON, MIKAEL 2008. *Palamedes 1*. Stockholms stad, Gamla stan, RAÄ 103. Arkeologisk undersökning 1998. SR 1323. Arkeologisk rapport 2008:6. Stockholms stadsmuseum.
- KÄLLSTRÖM, MAGNUS. 2014. *Tritonia 4*. Stockholms stad, Gamla stan, RAÄ 103. Arkeologisk undersökning. SR 1305. Stadsmuseet rapporterar 67. Stadsmuseet.
- ROS, JONAS. 2012. *Kulturlager i Västerås och ett gjuteri från 1300-talet*. Ombyggnation av Domkyrkoesplanaden och angränsande gator. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1, Västerås Domkyrkoförsamling, Västerås kommun, Västmanlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2012:28.
- STAHRE, NILS-GUSTAF M FL. 1983. *Stockholms gatunamn*. Stockholmsmonografier Nr. 50. Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- SÖDERLUND, KERSTIN. 1986. *Vid Lejontornet – en arkeologisk undersökning i Gamla Stan*. Stadsvandringar 10. Stockholms Stadsmuseum.
- SÖDERLUND, KERSTIN 1992. *Fastigheten Palamedes 1, Gamla stan*. Arkeologisk undersökning. RAÄ Stockholm 103, SR 966. Stockholms stadsmuseum.
- SÖDERLUND, KERSTIN. 2002. *Stockholms borg och murar*. Arkeologi i Stockholm inför 2000-talet. Samfundet S:t Erik, Stockholms stadsmuseum, Stockholms medeltidsmuseum. Stockholm.
- SÖDERLUND, KERSTIN. 2011. *Kring Mynttorget*. Gamla stan, Stockholm stad. Arkeologisk undersökning 1993-1994, SR 1301. Arkeologisk rapport 2011:4. Dokumentationsenheten. Stockholms stadsmuseum.
- SÖDERLUND, KERSTIN. 2012. *Storkyrkobrinken*. Gamla stan, Stockholm stad RAÄ 103. Arkeologisk undersökning 1994-1995, SR 1310. Stockholms stadsmuseum rapporterar 19. Dokumentationsenheten. Stockholms stadsmuseum.
- Otryckta källor
- STADSARKIVET, *Fastighetsregister 1675-1875*. <https://sok.stadsarkivet.stockholm.se/>
- STOCKHOLMSKÄLLAN. <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/4648>

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnummer:	3320
Länsstyrelsens dnr:	431-46687-2019
Beställare:	Brf Palamedes 2
Uppdragsnr i KMR:	201901357
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid:	November 2019
Län:	Stockholm
Landskap:	Uppland
Kommun:	Stockholms kommun
Socken:	Stockholms stad
Fastighetsbeteckning:	Palamedes 2
Lämningsnummer:	L2015:7789
RAÄ-nummer:	Stockholm 103:1
Koordinatsystem:	SWEREF99 1800
Höjdsystem:	RH 00
Projektledare:	Michél Carlsson
Rapportansvarig:	Michél Carlsson
Planer och layout:	Mikael Bertheau
Fyndfoto:	Kenneth Svensson
Arkivstudie:	Marianne Råberg, f.d. stadsanti kvarie, Stadsmuseet i Stockholm
Fynd:	Fynden tillförs Stadsmuseet i Stockholm

Fornminnesregistret (FMIS) stängdes ner 1 januari 2019 och har ersatts av Kulturmiljöregistret (KMR). I denna rapport hänvisas till lämningsnumren i KMR i kartor och text.

BILAGA 1. FYNDLISTA

Provgrop	Fynd nr.	Skikt	Lager	Sakord	Föremålstyp	Del	Godstyp	Typ	Färg	Antal	Antal frag.	Vikt gr	Bredd cm	Höjd cm	Datering	Notering	Referens	Kasserad
1	1	3		Kärl	Trebensgryta	Rör-skaft	Billy - Yngre rödgods	Rör-skaft - Typ 11		1	1	248			1600-1637		Carlsson & Svensson 2019:451, Figur 459	
1	2	3		Kärl	Skål	Mynning/Buk	Majolika		Blå dekor på vit botten	1	5	120			1600-tal	Samma som i skikt 4		
1	3	3		Kärl	Kruka/Trebensgryta	Mynning	Billy - Yngre rödgods	Mynning - Typ 22	Gul-brun	1	1	55			1600-1641		Carlsson & Svensson 2019:447, Figur 456	
1	4	3		Kärl	Skål	Boten/Buk	Billy - Yngre rödgods		Ljusgrön	1	1	90				Cirkeldecor		
1	5	3		Kärl	Flaska	Buk/Boten			Grön	1	5	104				Omviktfot		
1	6	3		Kärl	Flaska	Buk			Klarsglas	1	1	11			1600-1750	Veckad form	Carlsson & Svensson 2019:321, Figur 337	
1	7	3		Hästska	Hästska			Gammel-tysk sko		1	1	400	13,7	12,6	1600-tal		Engwall, Gustaf 1936:91f, Bild 2	X
1	8	3		Kärl	Kruka	Mynning/Buk/Hank	Billy - Yngre rödgods	Mynning - Typ 19	Brun	1	4	346			1600-1641		Carlsson & Svensson 2019:447, Figur 456	
1	9	3		Kärl	Kruka	Boten/Buk	Billy - Yngre rödgods		Grön	Minst 2	8	436						
1	10	3		Kärl	Kruka/Trebensgryta	Mynning/Buk/Rör-skaft	Billy - Yngre rödgods	Rör-skaft - Typ 11	Ljusgrön	1	10	458			1600-1637		Carlsson & Svensson 2019:451, Figur 459	

Bilaga 1. Fyndlista, forts.

Provgrop	Fynd nr.	Skikt	Lager	Sakord	Föremålstyp	Del	Godstyp	Typ	Färg	Antal	Antal frag.	Vikt gr	Bredd cm	Höjd cm	Datering	Notering	Referens	Kasserad
1	11	3	Kärl	Kruka/Tre- bensgryta	Buk	Billy - Yngre rödgoods			Brun	2		54						X
1	12	3	Kärl	Skål	Bot- ten/ Buk	Billy - Yngre rödgoods			Brun med gul och grön dekor	1	2	243			1600-tal	Fågelde- kor		
1	13	3	Kärl	Kruka	Myn- ning/ Buk/ Hank/ Bot- ten	Billy - Yngre rödgoods	Myn- ning - Typ 20		Brun	1	17	546			1600-1637		Carls- son & Svensson 2019:445, Figur 456	
1	1	4	Kärl	Skål	Myn- ning/ Hand- tag/ Buk	Billy - Yngre rödgoods			Mörk- grön	1	1	174			1625-1637		Carls- son & Svensson 2019:314, Figur 325 Se även Söderlund 2012:104, Figur 116	
1	2	4	Kärl	Krus	Buk/ Bot- ten	Cil - Sten- goods			Vit	1	1	32						
1	3	4	Kärl	Krus	Buk	Cil - Sten- goods	Sieg- burg		Ljus- grå	1	1	1						
1	4	4	Kärl	Skål	Myn- ning/ Buk	Majolika			Blå de- kor på vit bot- ten	1	1	11			1600-tal			
2	1	7	Kärl	Krus	Buk	Cil - Sten- goods	Sieg- burg		Gulgrå	1	1	20			1330-1450	Passning med F:9	Carls- son & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	2	8	Kärl	Krus	Hals	Cil - Sten- goods	Sieg- burg		Ljus- grå	1	1	8			1330-1450		Carls- son & Svensson 2015:103, Figur 125	

Bilaga 1. Fyndlista, forts.

Provgrop	Fynd nr.	Skikt	Lager	Sakord	Föremålstyp	Del	Godstyp	Typ	Färg	Antal	Antal frag.	Vikt gr	Bredd cm	Höjd cm	Datering	Notering	Referens	Kasserad
2	3		7	Hant- verks- avfall	Gjutform	Myn- ning/ Buk					49	1944						
2	4		7	Kärl	Krus	Botten	Cil - Sten- gods	Sieg- burg	Ljus- grå	1	1	5			1330-1450		Carls- son & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	5		9	Kärl	Krus	Botten	Cil - Sten- gods	Sieg- burg	Grå- brun	1	1	14						
2	6		8	Kärl	Skål	Myn- ning/ Buk	Cil - Sten- gods			1	1	20						
2	7		8	Kärl	Kruka/Tre- bensgryta	Buk	Bl - Yng- re Svart- gods		Svart- grå	1	1	15			1250-1400			
2	8		10	Kärl	Krus	Buk	Cil - Sten- gods	Sieg- burg	Gulgrå	1	1	3			1330-1450		Carls- son & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	9		7	Kärl	Krus	Buk	Cil - Sten- gods	Sieg- burg	Gulgrå	1	1	14			1330-1450	Passning med F:1	Carls- son & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	10		4	Kärl	Kruka/Tre- bensgryta	Buk	Blå - Äld- re röd- gods	Typ 4	Grå	1	1	26			1300-1350	Ej säker bestäm- ning Figur 56	Söderlund 2012:61, Figur 56	
2	10		7	Hant- verks- avfall	Gjutform						20	330				Delar utan av- tryck		X
2	11		4	Kärl	Trebensgryta	Myn- ning	Bl - Yng- re Svart- gods		Svart- grå	1	1	34			1250-1400		Carls- son & Svensson 2015:46, Figur 43	
2	12		4	Kärl	Krus	Hals/ Buk	Cil - Sten- gods	Sieg- burg	Ljus- grå		4	24			1350-1400		Carls- son & Svensson 2019:65, Figur 39	

Bilaga 1. Fyndlista, forts.

Provgrop	Fynd nr.	Skikt	Lager	Sakord	Föremålstyp	Del	Godstyp	Typ	Färg	Antal	Antal frag.	Vikt gr	Bredd cm	Höjd cm	Datering	Notering	Referens	Kasserad
2	13		5	Kärl	Krus	Botten	Cil - Sten-gods	Siegburg	Ljusgrå	1	1	22			1330-1450		Carlsson & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	14		5	Hant-verksavfall	Läderspill					4	4	4						X
2	15		2	Kärl	Krus	Mynning/Buk/Botten	Cil - Sten-gods	Siegburg	Ljusgrå	Minst 2	5	182			1350-1400		Carlsson & Svensson 2019:65, Figur 39	
2	16		2	Kärl	Degel	Mynning/Buk/Botten	Grovmagrat vitt ler-gods		Vit	1	1	5		3,3				
2	17		2	Kakel	Rumpkakel	Blad			Svart	1	1	51			1600-tal	Hördekor		
2	18		2	Kärl	Kruka/Trebensgryta	Buk	Billy - Yngre rödgods		Brun	1	1	16						X
2	19		2	Kärl	Krus	Buk	Cil - Sten-gods		Ljusbrun	1	1	25						
2	20		2	Kärl	Skål	Mynning/Buk/Hank	Cil - Sten-gods	Siegburg Typ 2	Ljusgrå med brun engobe	1	1	32			1330-1450		Carlsson & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	21		3	Kärl	Krus	Mynning/Buk/Botten	Cil - Sten-gods	Siegburg	Ljusgrå	6	6	203			1350-1400		Carlsson & Svensson 2019:65, Figur 39	
2	22		3	Kärl	Krus	Botten	Tidigt stengods	Siegburg Typ 1a-1b	Grå	1	1	62			1250-1350		Söderlund 2011:66, Figur 54	

Bilaga 1. Fyndlista, forts.

Provgrop	Fynd nr.	Skikt	Lager	Sakord	Föremålstyp	Del	Godstyp	Typ	Färg	Antal	Antal frag.	Vikt gr	Bredd cm	Höjd cm	Datering	Notering	Referens	Kasserad
2	23		3	Kärl	Skål	Mynning/Buk	Cil - Stengods	Siegburg - Typ 2	Ljusgrå	3	3	52			1330-1450		Carlsson & Svensson 2015:103, Figur 125	
2	24		3	Kärl	Krus	Buk	Cil - Stengods	Langenwehe - Typ 2	Grå	1	1	2			1300-1450		Söderlund 2012:82f, Figur 84	
2	25		3	Kärl	Krus	Buk	Tidigt stengods (engobe)		Brun	1	1	4			1250-1400			
											172							6446

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3320